

۳-۱. مستندسازی

مستند کردن نوشته، باعث اعتبار و اطمینان آن می‌شود. اعتبار هر مقاله علمی، طرح و کتاب و نقل قول‌ها، ارجاعات و پانوشته‌های به اندازه و دست اول آن بستگی دارد.^۱ ویراستار وظیفه دارد با آگاهی از شیوه‌های مستند کردن مطالب علمی، آن‌ها را یکدست کند.

۳-۱-۱. نقل قول

نقل قول یا مستقیم است یا غیرمستقیم. نقل قول مستقیم، نقل عین مطلب و بدون کمترین دخل و تصرف است. اما نقل قول غیرمستقیم یا با تصرف و تغییراتی در مطالب نقل شده است و یا نقل به مضمون و مفهوم (بیان مطلب به سبک و زبان نویسنده) و یا تلخیص. در تنظیم نقل قول دقت داشته باشیم:

۱- نقل قول کوتاه، مهم و معتبر باشد.

۲- داخل گیومه قرار گرفته باشد.

۳- منبع دقیق آن به شیوه درون متنی یا یادداشت‌های پایانی ذکر شده باشد.

۴- نقل قول‌های بلند (بیش از چهار کلمه) با حروف ریزتر از متن و با تورفتگی حدود یک سانتی‌متر از طرف راست و بدون گیومه تنظیم شود.

۳-۱-۲. پانوشته (پاورقی)

پانوشته‌ها مطالبی هستند که نویسنده می‌خواهد خواننده را از آن‌ها آگاه کند؛ ولی به دلیل برهم زدن انسجام مطالب، آن‌ها را در پایین هر صفحه و یا در انتهای فصول می‌آورد. پانوشته‌ها براساس محتویاتشان بر سه نوع‌اند:

الف - ارجاعی: در این پانوشته مشخصات سند و منبع در بار نخست به طور کامل ذکر می‌شود؛ ولی پس از آن در صورت تکرار همان منبع، به اختصار می‌آید؛ البته اگر همان منبع بلافاصله تکرار شود، از واژه «همان» استفاده می‌کنیم. مثال:

علی محمد حق‌شناس، آواشناسی، تهران: آگاه، ۱۳۵۶، ص ۲۵

ب - توضیحی: شامل مطالب حاشیه‌ای، توضیحی، تفصیلی، مطالب فرعی وابسته به متن و مورد علاقه خواننده؛ ضبط لاتین اعلام یا واژگان بیگانه و معادل‌های اصطلاحات؛ عنوان اصلی آثار مترجم؛ توضیحات مترجم، ویراستار، مصحح و حاشیه‌نگار؛ معرفی اجمالی نویسنده و اثر، و مشخصات کتاب‌شناسی اثر.

^۱ محمود فتوحی، آیین نگارش مقاله علمی - پژوهشی، تهران: سخن، ۱۳۸۵، ص ۱۳۹.

ج - ترکیبی: ترکیبی از پانوشت ارجاعی و توضیحی است.

۳-۱-۳. پی نوشت

برخی نویسندگان مطالب وابسته به متن را به جای پانوشت، در انتهای فصل یا بخش و یا پایان کتاب می آورند.

۳-۱-۴. ارجاع دهی

۳-۱-۴-۱. درون متنی

در شیوه درون متنی، پس از نقل قول به یکی از سبک های زیر ارجاع داده می شود:

سبک ارجاع به نویسنده - تاریخ انتشار: این شیوه رایج ترین روش ارجاع است: (نویسنده، تاریخ انتشار: صفحه) (زرین کوب، ۱۳۸۰: ۱۵). روش های زیر با اندک تفاوتی به این سبک ارجاع داده می شوند:

در ارجاع دهی به این نکات توجه کنید:

۱- اگر در متن به اثر دو نویسنده با نام خانوادگی مشترک ارجاع داده می شود، باید نام کوچک نویسنده نیز ذکر شود: (حمید زرین کوب، ۱۳۷۵: ۴۰) (عبدالحسین زرین کوب، ۱۳۵۰: ۲۰).

۲- اگر از یک نویسنده دو یا چند کتاب با سال تألیف مشترک در فهرست منابع باشد و در متن هم به آنها ارجاع داده شود، برای تفکیک منابع، در کتاب نامه آثار مؤلف با رمز الفبا مشخص می شود و در متن نیز به همان صورت ارجاع داده می شود:

در کتاب نامه:

زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۸۰ الف). پله پله تا ملاقات خدا. تهران: سخن.

_____ (۱۳۸۰ ب). پیر گنج در جستجوی ناکجا آباد. تهران: سخن.

در متن:

(زرین کوب، ۱۳۸۰ الف: ۶۵)

(زرین کوب، ۱۳۸۰ ب: ۸۰)

۳- شیوه ارجاع به چند مأخذ از یک نویسنده در یک جا این گونه است: (شفیعی کدکنی، ۱۳۴۸: ۳۵ و ۱۳۷۰: ۶۰). چند مأخذ از چند نویسنده را نیز با نقطه ویرگول از هم جدا می کنیم: (عطّار، ۱۳۴۲: ۵۰؛ سعدی، ۱۳۷۵: ۱۴۰).

۴- اگر نام نویسنده در متن آمده باشد، ذکر تاریخ نشر و شماره صفحه کافی است.

۵- ارجاع به متن مقدس و آثار کلاسیک مشهور، به نام اثر است و چون چندین چاپ دارند، بهتر است به باب، بخش یا سوره ارجاع داده شوند: (بوستان، باب دهم، حکایت ۱۶)، (قرآن، بقره: ۲۹)، (انجیل متی، ۱۸: ۴)، (مثنوی، دفتر اول، بیت ۲۵۸۰).

۶- دایره‌المعارف‌ها و فرهنگ‌نامه‌هایی که تنظیم الفبایی دارند، به جلد و مدخل مورد نظر ارجاع داده می‌شوند: (لغت‌نامهٔ دهخدا، ج ۴۱، ذیل «گزارش»). اگر فرهنگی چند بخش داشته باشد، ذکر نام بخش لازم است: (فرهنگ معین، بخش ۳، ذیل «گرگانج»). اگر نویسندهٔ مدخل دایرهٔ المعارف معلوم باشد، در کتاب‌نامه و ارجاع در متن، به نام او اشاره می‌شود: (آل‌داوود، دایرهٔ المعارف بزرگ اسلامی، ذیل «ابن‌بیطار»).

۷- اگر صاحب اثر، سازمان یا نهاد یا مؤسسه‌ای باشد، در نشانی، نام آن سازمان ذکر می‌شود: (فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۸۶: ۲۵).

۸- در ارجاع به جدول، نقشه، چارت، نمودار و عکس؛ ذکر شماره، ردیف یا ستون آن ضروری است: چنانکه در جدول ۱۵ (ردیف ۴، ستون ۳) دیدیم....

۹- هنگام ارجاع غیرمستقیم (ارجاع به واسطهٔ منبعی دیگر) ابتدا منبع اصلی (که ندیده‌ایم) سپس با قید «به نقل از» مشخصات منبع واسط و موجود ذکر می‌شود: (خوافی، ۱۳۴۵: ۲۵ به نقل از لغت‌نامهٔ دهخدا، ذیل «مجد خوافی»).

۳-۱-۴-۳. شیوه‌های ارجاع به منابع الکترونیک

۱- «رمان». در دانشنامهٔ بریتانیکا. مشاهده در تاریخ ۳ دی ۱۳۹۰، از

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/42107/novel>

- MLA Style: "novel." *Encyclopedica Britannica. Encyclopedica Britannica Online*. Encyclopedica Britannica Inc., 2011. Web. 24 Dec. 2011. <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421071/novel>>.
- APA Style: novel. (2011). In *Encyclopedica Britannica*. Retrieved from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421071/novel>
- Harvard Style: novel. 2011. *Encyclopedica Britannica Online*. Retrieved 24 December, 2011, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421071/novel>
- Chicago Manual of Style: *Encyclopedica Britannica Online*, s. v. "novel," accessed December 24, 2011, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/421071/novel>.

۲- «حافظ». در دانشنامهٔ بریتانیکا. مشاهده در تاریخ ۵ دی ۱۳۹۰، از

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/251392/Hafez>

- MLA Style: "Hafez." *Encyclopedica Britannica. Encyclopedica Britannica Online*. Encyclopedica Britannica Inc., 2011. Web. 26 Dec. 2011. <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/251392/Hafez>>.
- APA Style: Hafez. (2011). In *Encyclopedica Britannica*. Retrieved from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/251392/Hafez>
- Harvard Style: Hafez 2011. *Encyclopedica Britannica Online*. Retrieved 26 December, 2011, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/251392/Hafez>
- Chicago Manual of Style: *Encyclopedica Britannica Online*, s. v. "Hafez," accessed December 26, 2011, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/251392/Hafez>.

ارجاع به کتاب‌ها، مقالات و منابع چندرسانه‌ای قابل دریافت در محیط‌های الکترونیک^۲

Acclturation. (n.d.). Encyclopedia of Psychology. Retrieved From September 19, 2008, From <http://www.archive.org/details/Habpat1954>

۳-۱-۳-۱. چند نمونه ارجاع به این نوع اسناد

۱- ارجاع به مقاله در وبلاگ: فتوحی رودمعجنی، محمود (۲ شهریور ۱۳۹۰). «تاریخ ادبیات برزخیان (۵) الملتقی الفردوسی المستعرب» در کاروند پارسی. وبلاگ دکتر محمود فتوحی رودمعجنی. مشاهده در تاریخ ۱۸ دی ۱۳۹۰، از

<http://karsi.blogfa.com/post-120.aspx>

۲- ارجاع به متن درسی: خدایار، ابراهیم (۱۳۸۹). زبان و نگارش فارسی (۲ واحد). [نسخه الکترونیک]. دفتر آموزش‌های آزاد دانشگاه تربیت مدرس. مشاهده در تاریخ ۱۹ دی ۱۳۹۰، از

<http://octmou.ir/lms/course/view.php?id=6>

۳- ارجاع به ایمیل:^۳ نظراوا، شهزاده shakhzodan@yahoo.com (۱۶ نوامبر ۲۰۰۵م). «از سمرقندیات» نامه الکترونیک فرستاده شده برای ابراهیم خدایار hesam_khl@yahoo.com

۴- ارجاع به کتاب الکترونیک: سهرودی، عمرین محمد (۱۳۷۴). عقل سرخ. [نسخه الکترونیک]. تهران: مولی. دریافت در تاریخ ۱۹ دی ۱۳۹۰، از

<http://www.irpdf.com/book-1797.html>

یادآوری^۳: نوشتن نشانی اینترنتی (URL) و تاریخ بازیابی سندهایی که قبلاً به صورت کاغذی چاپ شده و به نسخه آرشیوی مشهورند، لازم نیست؛ زیرا این منابع دارای نسخه اصل چاپی هستند؛ بنابراین هنگامی که این منابع را از اینترنت دریافت می‌کنیم، کافی است نشانی آن‌ها را در کتاب‌شناسی خود مانند منابع چاپی بیاوریم.

۵- ارجاع به ویدئوی برخط:^۴

Knickerbocker Productions. (Producer). (1954). *Habit patterns* [Motion picture]. In McGraw Hill, *Psychology for living series*. Retrieved from <http://www.archive.org/details/HabiPat1954>

Spiredellis, G., & Spiridellis, E. (producers/Directors). (2008, July). *Time for some campaignin* [Flash animation]. JibJab Media. Retrieved from <http://sendables.jibjab.com>

۶- ارجاع به لوح فشرده:^۵

^۲ برای آگاهی بیشتر درباره ارجاع به منابع الکترونیک، علاوه بر نشانی‌های یادشده در متن ر.ک محمود فتوحی رود معجنی، آیین نگارش مقاله علمی- پژوهشی، صص ۱۷۶-۱۷۸؛ نعمت‌الله شموسی، «استناد به منابع الکترونیک در مقالات علمی»، فصلنامه اطلاع‌رسانی، د ۱۷. ش. ۳ و ۴ (۱۳۸۱). مشاهده در تاریخ ۲۰ دی ۱۳۹۰، از <http://www.ensany.ir/storage/Files/20101230123738-Article-vol17-Num3-ID72.pdf>

^۳ ارجاع به ایمیل، مانند مصاحبه‌های شخصی، مکالمه‌های تلفنی، نامه‌ها و... در سبک ای. پی. ای. مردود دانسته شده است؛ زیرا امکان بازیابی این نوع سندها برای دیگران وجود ندارد (Ibid, 44)؛ اما به هر حال در شرایط خاصی می‌توان از ایمیل استفاده کرد و به آن ارجاع داد.

^۴ . Online Video

Kennedy, A. (2003). The Dundee Corpus [CD-ROM]. Psychology Department, The University of Dundee.

۷- ارجاع به مقاله در روزنامه برخط: خامه‌یار، محمد (۱۳۹۰). «وقف؛ میراث جاویدان». جام جم آنلاین. مشاهده در تاریخ ۲۶ دی ۱۳۹۰، از

<http://www.jamejamonline.ir/newstext.aspx?newsnum=100801650953>

۸- ارجاع به مقاله در دانشنامه برخط به زبان فارسی: مختاری معمار، حسین (۲۰۰۷م). «اختصارها و آغازها» در دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی (نسخه آزمایشی). مشاهده در تاریخ ۲۶ دی ۱۳۹۰، از

<http://portal.nlai.ir/daka/Wiki%20Pages/> اختصارها ۲۰٪ و ۲۰٪ آغازها ۲۰٪ <http://portal.nlai.ir/daka/Wiki%20Pages/>

۹- ارجاع به مقاله ^۶ در دانشنامه برخط به زبان انگلیسی:^۷

Sana!. (2011). In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/521711/Sanai>

۱۰- ارجاع به مقاله در یک پایگاه داده:^۸ عاصی، مصطفی (۱۳۸۲). «از پیکره زبانی تا زبان‌شناسی پیکره‌ای» در پایگاه داده‌های زبان فارسی. مشاهده در تاریخ ۲۶ دی ۱۳۹۰، از

<http://pldb.ihcs.ac.ir>

۱۱- ارجاع به پایگاه اطلاعات علمی:

Scopus. (1/19/2002). "Scopus- Document search". Retrieved 19 January, 2012, from <http://www.scopus.com/search/form.url?zone=TopNavBar&origin=resultslist>

۱۲- ارجاع به تصویر برخط: «ستاره روشن قلب‌الاسد در نزدیکی کهکشان کوتوله اسد». (۱۰ ژانویه ۲۰۱۲). در پایگاه تصویر نجومی روز. مشاهده در تاریخ ۲۶ دی ۱۳۹۰، از

<http://www.nojum.ir/fa/apod/120110.aspx>

۱۳- ارجاع به پایگاه خبری: برنامه توسعه سازمان ملل (۲۰۱۱م). «شاخص‌های توسعه انسانی - جمهوری اسلامی ایران» در پایگاه خبری (UNDP) United Nation Development Programme مشاهده در تاریخ ۱۵ دی ۱۳۹۰، از

<http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/IRAN.html>

^۶. CD-ROM
^۷ ارجاع به مقالات در تمام موارد در شیوه‌نامه پیشنهادی ما، قرار دادن نام مقاله داخل گیومه «» است. در شیوه‌نامه‌های شیکاگو و انجمن زبان مدرن نیز به همین شکل عمل شده است؛ اما در شیوه‌نامه‌های ای. پی. ای. و هاروارد مقاله داخل گیومه قرار نمی‌گیرد.
^۸. Online Encyclopedia
^۹. Data Base

